

ד ת ו ף

11 ביוני 2019

לכבוד

מר שמואל אבואב

מנכ"ל משרד החינוך

בפקס': 02-5602336

הנדון: הנגשת בחינת הבגרות המתקשבת בגיאוגרפיה לתלמידים ערבים

אנו פונים אליך בבקשה כי תורה **בדחיפות** לתרגם לערבית את המפות הנלוות לבחינת הבגרות המתקשבת בגיאוגרפיה, שתתקיים ביום 19.6.2019, ואשר מהוות חלק אינטגרלי מהבחינה והנגשתן חיונית להצלחה בה. תרגומה החלקי בלבד של הבחינה, והפניית תלמידים ערבים במהלכה למפות רבות מלל המופיעות רק בעברית, מהווה אפליה אסורה ופסולה, פוגעת בזכותם החוקתית לשוויון הזדמנויות בחינוך, מחבלת ביכולתם לקבל תעודת בגרות בכלל ותעודת בגרות טובה בפרט, ועל כן אף פוגעת בסיכויי קבלתם למוסדות להשכלה גבוהה ומשפיעה עמוקות על עתידם.

1. ביום 19.6.2019 תיערך בחינת הבגרות בגיאוגרפיה לתלמידים שבחרו במקצוע זה כמקצוע מורחב לבגרות. הבחינה נערכת במקביל בחינוך הממלכתי היהודי והערבי, ובשנים האחרונות, כחלק מהמעבר ללימודים מתוקשבים, נערכת מול מחשב. המעבר ללימוד מתקשבת התבצע בעידודו הנמרץ של משרד החינוך. בשל מחסור במשאבים והיעדר תשתיות הולמות, הצטרפות בתי הספר הערבים למהפכת התקשוב נעשית בהדרגה.

2. הבחינה המתקשבת, שמהווה 60% מהציון הכולל במקצוע, נחלקת לשלושה חלקים: ארץ ישראל, המזרח התיכון וקטע unseen שבו נדרשים התלמידים לנתח נתוני מדינה שעליה לא למדו. מבחינות שנערכו בשנתיים האחרונות עולה כי בבחינה משולבות מפות רבות, אשר היכולת לקרוא בהן ולנתחן חיונית להצלחה בבחינת הבגרות. המפות עצמן אינטראקטיביות ומרובות מלל. מופיעים בהן, בין היתר, שמות ערים ואזורים, מדינות שכנות, אוקיינוסים, נהרות וערים. לכל מפה נלווה מקרא אינטראקטיבי אף הוא, שלחיצה על הכותרות בו מובילה למידע רב נוסף, לדוגמה בדבר יישובים, תחבורה, חקלאות וכיסוי קרקע, צפיפות אוכלוסין, גיאולוגיה, אקלים ופעילות כלכלית. אף ששאלות המבחן תורגמו לערבית, המפות והמידע שנלווה להן מופיעים בעברית בלבד.

3. ביום חמישי, 6.6.2019, ערב חג שבועות, התקיימה הדרכה מטעם מפמ"רית המקצוע למורי גיאוגרפיה שתלמידיהם ניגשים לבחינת הברגרות. רק במועד זה, שבועיים לפני הבחינה, נודע להם, לראשונה, כי המפות המופיעות בבחינה לא תורגמו לערבית, וזאת למרות התחייבות המשרד לעשות כן. למורים בחינוך הערבי שמחו על כך נאמר, כי תלמידיהם יוכלו להיבחן בגרסת הבחינה בכתב ולא בגרסה הממוחשבת.

4. זוהי תשובה בלתי נתפסת, מדהימה בזלזולה. בבתי הספר בהם מתבצעים לימודים מתוקשבים מתכווננים התלמידים כבר למעלה משנה לדפוס הבחינה הממוחשב, כאשר מורי המקצוע מתרגמים במהלך התרגול את המידע לערבית. אף שחומרי הלימוד לשתי הבחינות – המתוקשבת ובכתב - זהים, מתכונת הבחינה, אופני הלימוד אליה והמיומנויות הנדרשות להצלחה בהן שונים בתכלית. בגרסה הממוחשבת המידע מובנה ונגיש לתלמידים על גבי מפות עדכניות ורלוונטיות, אינטראקטיביות, אשר מובילות למידע המבוקש. המידע המוגש לתלמידים הוא ממוקד, והמפות עצמן איכותיות ותוכנו כדי להלוך את צרכי המבחן והנבחן. לא כך הדברים בגרסת המבחן בכתב, אשר בו מבזבזים התלמידים זמן יקר על חיפוש המפות הרלבנטיות באטלס, מפות אשר המידע שבהן מפוזר, פחות נגיש ולא תמיד עדכני, ואשר אינן מוכוונות לבחינות הברגרות. אם לא די בכך, בבחינה בכתב נדרשים התלמידים לכתיבה ארוכה יותר, ואין באפשרותם לגרור, להעביר, ולהסתפק בלחיצה על מקש.

5. דברים אלה נכונים בכלל, ובפרט כשמדובר בתלמידי החינוך הערבי אשר לומדים חמש יחידות גיאוגרפיה. מבדיקות שערכנו עולה, כי מרבית התלמידים בחינוך הערבי שבחרו במקצוע זה כמקצוע מורחב נמנים על אוכלוסיית התלמידים הפחות חזקה, תלמידי כיתות מב"ר ואתגר, תכניות ששמו להן למטרה להגדיל את שיעור התלמידים הזכאים לברגרות בקרב אוכלוסיות מוחלשות; תלמידים עם קשיי התמדה ופערים לימודיים, חלקם משכבות סוציו-אקונומיות נמוכות. הציפיה שדווקא תלמידים אלה יוכלו להתמודד עם מפות רבות מלל בעברית, או לחלופין לגשת ללא כל התרעה והכנה מוקדמת וממושכת לבחינה בכתב אליה לא התכוונו ולא נערכו, היא פוגענית, הרסנית ומופרכת, חותרת תחת כוונת המשרד המוצהרת לעזור לתלמידים אלה לסיים את בחינות הברגרות, וממחישה בעוז את היחס המזלזל והמפלה כלפיהם, כלפי מוריהם ומשפחתם, וכלפי תלמידי החינוך הערבי בכלל.

6. התנהלות מקוממת זו, והותרתם של מפות ומידע רב בעברית בבחינה המיועדת לתלמידי החינוך הערבי, מצטרפות לאפליה עמוקה ורבת שנים של החינוך הערבי במערכת החינוך. אף שאפליה זו הצטמצמה בשנים האחרונות, היא עדיין עמוקה, מהותית וכואבת. כך, בשנת הלימודים 2015-2016 התקציב הממוצע לתלמיד ערבי בחטיבת הביניים והתיכון היה נמוך באופן מהותי מזה של תלמיד יהודי. פערים גדולים בתקצוב קיימים אף כשבוחנים את התקציב הממוצע לתלמיד בחלוקה לפי קבוצות טיפוח, זאת למרות שרוב התלמידים הערבים נמנים על קבוצת הטיפוח החלשה והחלשה-בינונית, לעומת רובם של התלמידים היהודים המשתייכים לקבוצת הטיפוח הבינונית והבינונית-חזקה (ר' דו"ח המ.מ.מ "מבט על החינוך הערבי", 15.7.2018).

7. אפליה זו מוצאת ביטויה, בין היתר, בהישגי התלמידים הערבים. במקצועות הליבה שבהם נבחנים כישורי התלמידים בחינוך העל יסודי - מתמטיקה, אנגלית ומדעים - נרשמו לאורך השנים פערים עקביים בהישגים לטובת דוברי העברית בהשוואה לתלמידים דוברי הערבית. תוצאות מבחני המיצ"ב האחרונים, שנערכו ב- 2018 ושפורסמו באחרונה – מבחנים אשר בוחנים את הישגיהם הלימודיים של תלמידי כתות ה' וחי' במקצועות שונים – מלמדים על התרחבות הפערים בין תלמידים ערבים ליהודים באנגלית, ועל פערים שנשמרו במקצועות מתמטיקה ומדעים וטכנולוגיה. מבחנים ומחקרים בינלאומיים בתחום החינוך שישראל נוטלת בהם חלק מציגים תמונה דומה. כך, למשל, תוצאות המחקר הבינלאומי Timms הבוחן את רמת השליטה של תלמידי כתות ח' במדעים ובמתמטיקה, ואשר האחרון בהם התקיים בשנת 2015, מלמדות על פערים ניכרים בין תלמידים דוברי ערבית ועברית. פערים אלה בולטים אף במבחני פיזה, שנועדו לאפשר לכל מדינה לבדוק את תפוקות מערכת החינוך שלה ולהעריך את הישגי התלמידים מנקודת מבט בינלאומית. המחקר התלת שנתי, אשר בודק את רמת האוריינות של בני 15 בקריאה, במתמטיקה ובמדעים, ובוחן עד כמה רכשו התלמידים כלי חשיבה והבנה כלליים, מצביע באופן עקבי על הבדלים בולטים בין תלמידי שתי האוכלוסיות.

8. הפער מתבטא, כמובן, אף בשיעור הזכאות לתעודת בגרות. למרות עלייה עקבית בשיעור התלמידים הערבים המסיימים את בחינות הבגרות, הפער בינם לבין עמיתיהם היהודים עדיין גדול ועומד כל כעשרה אחוזים. הפערים בין התלמידים בחינוך העברי ובחינוך הערבי נשמרים ואף גדלים כאשר בוחנים את שיעור הזכאים לתעודת בגרות העומד בדרישות הסף של האוניברסיטאות. שליחתם של תלמידים ערביים להתמודד במהלך בחינת הבגרות עם חומר רב בעברית, אך בשל כך שהמשרד לא טרח לתרגמו לערבית, בוודאי שאינו תורם להצלחתם בבגרות ולסיכוייהם להיכנס למוסדות להשכלה גבוהה.

9. ונזכיר, כי לא מכבר נאלצנו לפנות למשרד החינוך בשל אי הנגשתו של פורטל שיעורים פרטיים ברשת לתלמידים הערביים,¹ ובשל הדרתם מתכניות הלימוד "ספריה בכיס" ו"שמחת הקריאה".² שוויון בכלל ושוויון הזדמנויות בחינוך בפרט הנם זכויות יסוד, שבתו המשפט שבו ועיגנו שוב ושוב. יפה לעניין זה פסיקת בית המשפט העליון, לפיה "עקרון השוויון טבוע ושזור בזכות לחינוך, ובחובה המוטלת על הרשויות המוסמכות לספק חינוך שוויוני לכל ילד בישראל. בלעדי יסוד השוויון בחינוך, לא ניתן לממש את הזכות לחינוך על כל צדדיה והיבטיה. בלא שוויון הזדמנויות אמיתי בחינוך, נפגעת זכותו של אדם לפתח את הווייתו האישית באמצעות רכישת דעת וערכים, ונפגעת זכותו לשוויון הזדמנויות אמיתי בהמשך החיים בהגיעו לבגרות (בג"ץ 7426/08 טבקה, משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך, החלטה מיום 31.8.2010).

10. לסיום נסיף, כי מורים לגיאוגרפיה בחינוך הערבי עמם שוחחנו, קבלו אף על איכות התרגום הירודה לערבית של הבחינה, אשר נכתבה במקור בעברית, כמו גם על איכות התרגום של

¹ פניית האגודה לזכויות האזרח למנכ"ל משרד החינוך בנושא מיום 14.1.2019.

² פניית האגודה לזכויות האזרח למנכ"ל משרד החינוך בנושא מיום 15.5.2019.

המאמרים אותם נדרשים התלמידים ללמוד כהכנה אליה. מצופה, כי התרגום יעבור רביזיה לקראת הבחינות הבאות.

לאור כל האמור לעיל, אנו דורשים כי המפות המופיעות בבחינת הבגרות בגיאוגרפיה והמידע הנלווה להן יתורגמו לערבית לאלתר. ככל שלא יעלה בידי המשרד לתרגמן עד למועד הבחינה מצופה, כי תותר למורים דוברי עברית בסיועם של מורי המקצוע לסייע לתלמידים בתרגום המידע במהלך הבחינה וכי יזכו בשל כך לתוספת זמן.

בשל הדחיפות שבמציאת פתרון לאלתר, נודה להתייחסותכם הדחופה על מנת שנוכל לשקול את המשך צעדינו.

בכבוד רב,

טל חסין, עו"ד

העתקים :

עו"ד אילת כהן מלקמן, היועצת המשפטית, משרד החינוך, בפקס' 02-5603840

גב' פנינה גזית, מפקמ"רית גיאוגרפיה, בדוא"ל pninaga@education.gov.il

ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך בדוא"ל mirishl@education.gov.il

מר עבדאלה חטיב, מנהל אגף החינוך לערבים, משרד החינוך, בדוא"ל abdallahch@education.gov.il